

Beweging Radicale vernieuwing: Zo werken wij aan de zorg van morgen!

De samenleving verandert in een hoog tempo. Dat heeft grote gevolgen voor de langdurige zorg. Wij willen dat mensen met een ondersteuningsvraag naar vermogen zeggenschap en eigenaarschap hebben over de zorg. Als individu, maar ook collectief als dorp of buurt. Wij werken als zorgorganisaties in de langdurige zorg (ouderenzorg, gehandicaptenzorg en geestelijke gezondheidszorg) samen aan dat perspectief. Daarom vormen we samen de beweging Radicale vernieuwing. We willen in en vanuit de praktijk werken aan de zorg van morgen. Door de lokale gemeenschap te helpen met onze expertise over zorg, door lokale initiatieven te steunen of op te zetten met burgers, door samen met burgers te onderzoeken hoe zij hun eigen regie kunnen behouden. Steeds met een faciliterende houding en dienend aan de samenleving.

Deze manier van werken betekent ook een transformatie van onze eigen zorgorganisaties. Daar helpen we elkaar bij. Binnen onze organisaties verschuift de zeggenschap naar de mensen die zorg nodig hebben, hun familie/naasten/omgeving en de mensen die zorg verlenen. We gaan van regels naar relaties en zoeken naar nieuwe vormen hoe we ons kunnen organiseren.

Dat doen de deelnemende organisaties inclusief de medezeggenschapsorganen vanuit de beweging Radicale vernieuwing samen met vele partners. Want we hebben bijvoorbeeld regelgeving nodig, die helpend is om vanuit mensen in plaats van vanuit een papieren werkelijkheid te organiseren.

LOC Waardevolle zorg ondersteunt de beweging. Door aan te jagen, maar ook door scherp te blijven of we echt tot de gewenste veranderingen komen.

De beweging radicale vernieuwing

Ontstaan en ontwikkeling

De beweging Radicale vernieuwing is in 2016 ontstaan in de ouderenzorg met als motto: van regels naar relaties. Radicale vernieuwing is een netwerk dat werkt aan een zorg waarin mensen het belangrijkste zijn. LOC heeft in 2016 het initiatief genomen om deze beweging te starten. Omdat de systemen, protocollen en wetten zo dominant werden dat het nauwelijks meer over mensen kon gaan. Terwijl zorg en welzijn in de kern over mensen gaat en iets anders is dan een industrieel product.

Zorgorganisaties, die vanuit de relatie willen werken, zijn elkaar gaan helpen om de zorg en welzijn consequent vanuit mensen te organiseren. In samenwerking met bijvoorbeeld inkopers, toezichthouders en overheden. Ondersteund door LOC Waardevolle zorg.

Drie jaar geleden is ook in de langdurige ggz een beweging radicale vernieuwing gestart. Met dezelfde uitgangspunten en dezelfde bereidheid om elkaar te helpen. In de gehandicaptenzorg is in 2022 een initiatief ontstaan om ook daar met een beweging Radicale vernieuwing te starten.

De uitdagingen waar we voor staan vragen om over de sectoren heen samen te werken. Daarom kiezen we ervoor vanaf 2024 één beweging Radicale vernieuwing langdurige zorg te vormen waarbij we samen doen wat we samen kunnen doen en apart per sector waar dat nuttig of nodig is. En bovenal kennis te delen en van elkaars ervaringen te leren.

Er is ook nog een beweging Radicale vernieuwing jeugdzorg. De dynamiek in de jeugdzorg maakt dat deze beweging nog even apart blijft, maar wel samenwerkt met de beweging radicale vernieuwing langdurige zorg waar dat mogelijk is. Ook zijn er initiatieven om de zeggenschap van burgers te vergroten. Op termijn willen we één grote zorgvernieuwingsbeweging in de samenleving realiseren, waar ook de jeugdzorg onderdeel van uitmaakt.

Activiteiten

De deelnemende zorgorganisaties werken er aan dat mensen met een ondersteuningsvraag naar vermogen zeggenschap en eigenaarschap hebben over hun zorg. Dat is de basis van de beweging en vraagt om veranderingen in de eigen organisatie. Zonder dat het een blauwdruk wordt. Die transformatie is de grootste uitdaging binnen de beweging de komende jaren. Er is veel aandacht voor de veranderkundige aanpak bij de deelnemende zorgorganisaties en in de beweging als geheel.

In de beweging Radicale vernieuwing vinden alle activiteiten plaats samen met ervaringsdeskundigen/naasten/cliëntenraden en waar dat aan de orde is met medewerkers. In het netwerk worden continu slimme en handige verbindingen gelegd en ontstaan er waardevolle relaties. Deelnemers helpen en ontmoeten elkaar onder andere op de volgende momenten:

- halfjaarlijkse ontmoeting met alle deelnemende organisaties;
- leernetwerk cliëntenraden;
- leernetwerk bestuurders;
- webinars;
- themabijeenkomsten;
- ontmoetingen met stakeholders.

Naast de grote overkoepelende veranderkundige vraag kiezen deelnemers gezamenlijk vanuit de praktijk thema's waar de beweging aan wil werken. Organisaties uit de beweging kijken steeds wat bij hen past en aan welke thema's zij mee willen doen. Thema's die nu spelen zijn onder andere:

- ondersteunen van medezeggenschapsorganen hoe zij hun rol in een veranderende samenleving kunnen spelen;

- vormgeven van zorgzame gemeenschappen en zorgorganisatie daarin: faciliteren en/of initiëren maar niet overnemen;
- samenwerken tussen mensen die ondersteuning nodig hebben, naasten en hulpverleners;
- zinvolle daginvulling;
- vrijheid, veiligheid en levensgeluk;
- doen wat nodig en behulpzaam is en niet doen wat niet helpt (zoals zinvolle informatie voor leren/verbeteren en verantwoorden in plaats verplicht meten van indicatoren);
- vernieuwing van het zorgonderwijs.

Uitgangspunten

- netwerk van koplopers (inclusief leden van cliëntenraden), die hun nek willen uitsteken om werkelijk te vernieuwen en ervaringen te delen;
- organisaties die willen geven en nemen;
- samenwerken vanuit gedeelde waarden in plaats van belangen;
- beweging van onderop en niet van bovenaf opgelegd;
- samenwerken vanuit de praktijk;
- iedereen speelt een rol; van ervaringsdeskundige, naasten tot bestuurder;
- bij alle activiteiten spelen de ervaringsdeskundigen/naasten/cliëntenraden een cruciale rol;
- nauwe betrokkenheid van systeem partijen zoals VWS, IGJ en zorgkantoren;
- langdurig commitment van deelnemers;
- samenwerking en inspiratie door verbinding met bewegingen radicale vernieuwing in andere sectoren;
- rol LOC om scherp te houden dat de beweging tot resultaten leidt.

Ondersteuning

LOC Waardevolle zorg ondersteunt de beweging. LOC doet dit vanuit de visie 'Waardevolle zorg' en de decennialange expertise op het gebied van zeggenschap en ondersteuning van cliëntenraden. LOC wil de komende jaren zorgen dat mensen met een ondersteuningsvraag naar vermogen zeggenschap en eigenaarschap hebben over hun leven en hun zorg. LOC doet dat onder andere door:

- ondersteunen cliëntenraden over hun rol in een veranderende samenleving;
- pleiten voor het opzetten van burgerraden per wijk of dorp en het ondersteunen van die burgerraden;
- opzetten experimenten met eigenaarschap over de zorg per wijk of buurt;
- ondersteunen zorgorganisaties bij de transformatie naar meer zeggenschap bij mensen met een ondersteuningsvraag.

Concreet houdt de ondersteuning van LOC onder andere in:

- organiseren bijeenkomsten en activiteiten
- secretariaat en communicatie, zoals website, nieuwsbrief, social media
- gesprekken met afzonderlijke deelnemers
- verbinding met externe landelijke partners (VWS, zorgkantoren, IGJ, VGN etc.)
- reflecteren op koers en resultaten deelnemers en beweging als geheel

Financiën

De deelnemende zorgorganisaties betalen de activiteiten van de beweging. Zoals de activiteiten, de coördinatie, het secretariaat en de communicatie. Daarmee is de onafhankelijkheid van de beweging gewaarborgd. Voor specifieke activiteiten probeert de beweging projectgelden te verwerven.

Bijlage 1: Visie op samenleving en zorg van de toekomst

1 Zo kijken wij naar mensen

We dromen van een samenleving waarin ieder mens volwaardig kan meedoen. Ook als iemand bijvoorbeeld psychische problemen heeft, een lichamelijke of verstandelijke beperking ervaart, een moeilijke gezinssituatie heeft of door leeftijd ondersteuning nodig heeft. Een inclusieve samenleving. Een samenleving waarin mensen een waardevol, betekenisvol leven kunnen leiden op een manier die bij hen past. Ongeacht de zwaarte van hun beperking of hulpvraag. Samen met de mensen die hen dierbaar zijn. Hoe iemand van betekenis kan zijn voor zichzelf en voor anderen zal voor iedereen heel verschillend zijn. Waar kansengelijkheid voor iedereen is.

Dat betekent een consistente gerichtheid op een waardevol leven voor mensen die ondersteuning nodig hebben en met wie zij verbonden zijn (familie, vrienden, overige relaties). Waarbij leven en relaties leidend zijn in plaats van protocollen, regels en professionele standaarden. Het denken in netwerken rondom en met iemand betekent steeds kijken naar wat voor hem of haar betekenisvol is. Waarbij er steeds oog is voor naasten en relaties in iemand leven. Met gelijkwaardigheid als belangrijke waarde. Dat doen we steeds door terug te gaan naar de vraag waarom we doen wat we doen. We zoeken steeds naar de 'radix', de wortel.

2 Zo kijken wij naar de samenleving

Individuele ontplooiing van ieder mens is van belang. Dat is alleen mogelijk binnen de context van een samenleving, die daarbij past en helpt. Systemen en organisatievormen lopen vast. De doemscenario's voor de zorg zijn bekend. Te weinig mensen, te weinig geld, te weinig geschikte huisvesting. Mensen die geen of onvoldoende hulp krijgen. Mensen die in eenzaamheid verpieteren.

Een positieve verandering van ieders gedrag

Als samenleving kunnen we het tij keren. Dat vraagt echter wel om een positieve verandering van ieders gedrag. Van burgers, lokale gemeenschappen, organisaties, bestuurders en beleidsmakers én van overheden. Het vraagt om de bereidheid los te laten wat we kennen en de uitdagingen van ons land anders aan te pakken. Misschien wel radicaal anders. Het vraagt om oplossingen die sectoren als zorg, welzijn, onderwijs, wonen, bouwen en technologie overstijgen en verbinden.

Leefgemeenschappen

In buurten of dorpen leven de mensen door elkaar heen: jong en oud, met en zonder zorg, met en zonder beperking, mobiel en minder mobiel, rijk en arm. Een vitale leefgemeenschap, divers en verbonden.

Als mens kun je ook met andere mensen bij elkaar wonen. Omdat je daarvoor kiest, of omdat je zeer zware zorg nodig hebt. De woonomgeving is aantrekkelijk en ingericht naar de menselijke maat, en nodigt uit tot sociaal contact. Je kunt deelnemen aan zingevende activiteiten, er zijn tal van mogelijkheden om (samen) te werken en te bewegen. Je kunt er leven naar je eigen waarden, maar je bent onderdeel van de leefgemeenschap. Inwoners

zien naar elkaar om en helpen elkaar een handje – je doet wat terug als je dat kunt. Je voelt je betrokken en gewaardeerd.

Welzijn en zorg

Buurten en dorpen willen en kunnen veel zelf regelen, zoals onderlinge hulp. Maar soms is een zetje in de rug nodig. Omdat je niet weet waar te beginnen of welke middelen beschikbaar zijn. De lokale overheid of een zorg- of welzijnsorganisatie zijn er dan om te faciliteren en ondersteuning te bieden.

Sommige taken vragen om specialistische kennis en ervaring. De zorg voor mensen met bijvoorbeeld voortschrijdende dementie, zware lichamelijke of geestelijke beperkingen en ernstige psychische problemen. Daarvoor is de inzet van speciaal opgeleide zorg en welzijnsprofessionals noodzakelijk. En ook een woongebouw en omgeving waarin mensen passende zorg krijgen. Aangeboden op maat, afgestemd op wat er nodig is, met als vertrekpunt het welzijn en welbevinden van wie het nodig heeft. Of het nu gaat om zorg, welzijn, wonen of andere levensgebieden. Gericht op de persoon die hulp nodig heeft, of op de mensen eromheen, zoals familie. En soms gericht op de leefgemeenschap als geheel – met daarin mensen die in de wijk of in een geclusterde woonvorm wonen.

Zorg en ondersteuning zijn voor ieder mens anders. Altijd is er het goede gesprek over wat iemand nodig heeft om zijn leven te kunnen leiden vanuit zijn eigen waarden. Hulp is niet pas beschikbaar wanneer je ‘iets hebt’. Er is ook hulp om je gezond te blijven voelen, om (technologische) hulpmiddelen te krijgen waarmee je de regie kunt houden of vaardigheden op te doen waarmee je een netwerk op kunt bouwen. Het beroepsonderwijs speelt hierin een belangrijke rol, omdat overdracht van kennis binnen de community essentieel is. dat vraagt ook om een andere, minder systemische rol van het onderwijs. Net als de zorg moet het onderwijs dienend zijn aan de samenleving. De inwoners van een buurt of dorp blijven altijd het startpunt; organisaties vullen hen aan. Buurten en dorpen beslissen bijvoorbeeld welke aanbieder bij hen in de buurt de wijkverpleging levert. Beschikbaarheid is het criterium; niet dat er een ruime keuze is uit verschillende – concurrerende – organisaties.

De toegang tot zorg en ondersteuning is laagdrempelig. Niets erger, dan aanlopen tegen schotten tussen instanties en aanbieders, onbegrijpelijke regels of ingewikkelde financiering. Organisaties en overheden werken daarom samen, met hetzelfde doel voor ogen. Ook wetgeving dient hierin passend te zijn.

Woonomgeving en woningen

Buurtbewoners hebben vanaf het begin zeggenschap en eigenaarschap over de inrichting van de omgeving, bouw en verbouw van woningen en woongebouwen en de voorzieningen. Een blauwdruk bestaat niet, iedere situatie is anders. De lokale overheid en woningbouwverenigingen stimuleren, faciliteren en borduren voort op de behoeften en initiatieven van de bewoners.

Woonomgeving en woningen sluiten aan bij elementaire menselijke behoeften als veiligheid, geborgenheid en contact. Het woningaanbod is gevarieerd. Nieuwbouw biedt mensen de kans bij elkaar te wonen, in een eigen woning of in één gebouw. Vaker nog kunnen mensen als zij ondersteuning nodig hebben op hun vertrouwde plek blijven, doordat de bestaande woningvoorraad is aangepast. Ook als zij zware zorg nodig hebben. Woonomgeving en

woningen zijn duurzaam, flexibel en ingericht voor verschillende levensfasen. Maar ook voor uiteenlopende samenwoningsvormen, waarin mensen elkaar kunnen ondersteunen of gemakkelijk ondersteuning kunnen krijgen van familie of andere buurtbewoners. Er is veel ruimte voor gezamenlijke activiteiten en een diversiteit aan voorzieningen op gebieden als welzijn, leren, ondernemen, natuur en recreatie, kunst en cultuur, sport en spel, daginvulling (zoals betaald en onbetaald werk) en zingeving. Ontmoetingscentra in de directe omgeving vervullen een belangrijke verbindende functie. Je kunt er deelnemen aan activiteiten of ze mee helpen organiseren.

Vertrouwen en ondersteuning

Wetten, regels en financiering zijn er om lokale gemeenschappen te helpen. Mensen voelen zich gehoord en gezien en ervaren steun van instanties, organisaties en overheden. Initiatieven van burgers, zorg- en welzijnsorganisaties en woningbouwverenigingen kunnen rekenen op maximale steun.

Vertrouwen vormt de basis van een nauwe samenwerking. Met minder belemmerende regels, en zonder de nadelige gevolgen van onderlinge concurrentie. Met transparant lopende geldstromen. En met financiële rust en een overheidsbeleid dat consequent en consistent is. Daardoor is er niet meer geld nodig: met hetzelfde geld kunnen meer mensen ondersteuning krijgen, terwijl zorgprofessionals beloond worden met een fatsoenlijk salaris.

Samenwerking

De zorg van morgen drijft op samenwerking. Samenwerking van mensen uit dorpen en buurten, van woningbouwverenigingen, welzijns- en zorgorganisaties, overheden, onderwijsinstellingen, ontwikkelaars, bouwbedrijven, de technologiesector, het bedrijfsleven.

Samenwerking die uitgaat van mogelijkheden en het wegnemen van belemmeringen en zo leidt tot werkelijk integrale oplossingen. Waarbij ieder mens van waarde is, alle domeinen van het leven tellen en leefgemeenschappen in alle opzichten prettig zijn om in te leven.

Versterken eigenaarschap

Wanneer mensen eigenaarschap over hun lokale situatie ervaren, komen buurten en dorpen tot bloei. Er gaat ongekende kracht uit van zorgzame gemeenschappen.

Verspreid over het land spannen nu al talloze welwillende en initiatiefrijke mensen, organisaties en samenwerkingsverbanden zich in om onze visie op de zorg van morgen in de praktijk te brengen. Er is veel meer mogelijk, wanneer mensen zeggenschap en eigenaarschap over hun leefomgeving en zorg ervaren en handelingsperspectief hebben. Onze oproep is daarom ook: geef mensen die willen werken aan nieuwe oplossingen daarvoor de ruimte en de middelen, waar zij nu vaak geen toegang toe hebben. Stimuleer de transitie van onderaf, zodat die duurzaam door kan dringen in onze samenleving. Dit leidt voor individuele burgers van alle leeftijden én voor de hele maatschappij tot meer waarde.

- Het versterken van het eigenaarschap van burgers door de zeggenschap over zorg en hulp wettelijk te borgen. Onder andere door initiatiefrecht om te bepalen hoe zorg en hulp in hun buurt of dorp is geregeld. Het geven van onafhankelijke ondersteuning is daarbij van grote hulp.

- Een faciliterende houding van professionele zorg- en welzijnsorganisaties die daarin samenwerken. Laagdrempelige zorg en ondersteuning, zonder schotten, en afgestemd op wat mensen nodig hebben.
- Een onafhankelijk door mensen bemand (telefonisch of digitaal bereikbaar) 'loket' dat burgers wegwijs maakt en hen helpt een vervolgstap te zetten bij een hulpvraag.
- Financiering die aansluit op het lokaal organiseren van zorg en hulp.

3 Dit vraagt de transitie van alle betrokkenen

Om de transitie naar de zorg van morgen te kunnen maken, moeten we allemaal mee veranderen, dus ook de systeempartijen. We zullen in onze samenleving weer consequent de mensen zelf en hun lokale context – straat, buurt of dorp – als vertrekpunt moeten nemen.

Maar vooral ook: integraal aan verandering werken. Dus waken voor losse maatregelen, waardoor mensen het alsnog zelf uit moeten zoeken. Ook taal is belangrijk. Betrokkenheid vraagt om nieuwe woorden en begrippen die aansluiten bij de leefwereld van de gewone mens.

Van iedereen vraagt de zorg van morgen iets anders.

Van burgers/mensen met een zorgvraag/naasten mag je verwachten dat zij:

- blijven zoeken naar hun eigen kracht en hun talenten benutten;
- zelf naar vermogen de regie blijven nemen over hun leven;
- leren hoe zij (technologische) hulpmiddelen kunnen gebruiken in het dagelijks leven;
- samen met andere burgers aan gemeente en zorg- en welzijnsorganisaties duidelijk maken wat voor hun belangrijk is;
- nadenken over wat zij zelf, met naasten of de buurt, kunnen organiseren voor een waardevol leven.

Van buurten/dorpen/straten verwachten we dat zij:

- een burgerraad oprichten die informatie verzamelt over wat er in de buurt leeft rond welzijn en zorg;
- onderzoeken wat de buurt of het dorp zelf wil en kan organiseren;
- afspraken maken met zorg- en welzijnsorganisaties, woningbouwverenigingen en gemeenten over wat de buurt of het dorp nodig heeft;
- zich als dat nodig is laten ondersteunen door een 'buurt- of dorpsondersteuner' om hun ideeën in de praktijk te brengen.

Van zorg- en welzijnsorganisaties verwachten we dat zij:

- een strategische visie ontwikkelen voor de wijze waarop over vijf jaar de samenwerking in de buurt met burgers en andere zorg- en welzijnsorganisaties is georganiseerd;
- buurten en dorpen ondersteunen zonder de regie over te nemen, waarbij ze steeds op maat aansluiten bij wat die specifieke buurt nodig heeft en wil;
- zorgen dat mensen die in de zorg werken maximaal tijd kunnen besteden aan hun eigenlijke werk;
- netwerken vormen met andere zorg- en welzijnsorganisaties en burgers;

- streven naar lokale inbedding van de zorgorganisatie, inclusief toezicht vanuit de samenleving;
- actief contact onderhouden met burgerraden en inspelen op hun wensen;
- zorg organiseren en garanderen voor mensen die kwetsbaar zijn en zware zorg nodig hebben;
- meerjarenafspraken maken met zorgkantoren of zorgverzekeraars over het aandeel dat zij hebben bij de vernieuwing in de regio enerzijds en over de benodigde financiële rust die hen geboden wordt anderzijds.

Van woningbouwverenigingen verwachten we dat zij:

- in samenspraak met buurten en dorpen bepalen welke woonbehoeften er zijn;
- de bestaande woningvoorraad aanpassen, zodat er ook mensen met (zware) zorgvragen kunnen wonen;
- nieuwe complexen en woningen bouwen op basis van de wensen;
- samen met burgers nieuwe woonvormen ontwikkelen.

Van medezeggenschapsorganen verwachten we dat zij:

- de praktijkverhalen verzamelen van mensen die zorg nodig hebben en hun naasten, en die bespreken met bestuurders;
- nagaan of afgesproken veranderingen in de organisatie doorgevoerd zijn en dit bespreken met de bestuurders;
- zorgorganisaties aanspreken op hun toekomstvisie en strategische koers, en behaalde resultaten evalueren;
- zich meer richten op de samenleving, de buurt of het dorp, en samenwerken met andere medezeggenschapsorganen in de regio;.

Van verzekeraars en zorgkantoren verwachten we dat zij:

- meerjarenafspraken maken met zorgorganisaties over het aandeel dat die hebben in de vernieuwing in de regio vernieuwing enerzijds en de financiële rust (tariefzekerheid) die zij bieden anderzijds;
- het maken van productie loslaten en een bekostigingsmodel ontwikkelen dat zorgorganisaties stimuleert en faciliteert om hun rol te pakken in de samenwerking met burgers en andere organisaties;
- integraal kijken naar het leven van mensen en niet alleen naar de medische kant; • volgend op plannen van lokale gemeenschappen investeren in voorzorg;
- de meerjarenvisee waarmaken die zorgverzekeraars en zorgkantoren in juni 2023 hebben vastgesteld.

Van beroepsonderwijs instellingen verwachten wij dat zij:

- hun onderwijs curriculum aanpassen op de veranderende samenlevingsvragen
- mensen helpen vaardigheden aan te leren waardoor die hun eigen regie en zelfredzaamheid kunnen houden;
- zorg en welzijnsprofessionals opleiden die toegerust zijn om de regie bij de burgers laten.

Van gemeenten verwachten we dat zij:

- regie nemen en doorzettingsmacht gebruiken om belemmeringen weg te nemen voor de bouw van geschikte woningen of aanpassing van bestaande woningen, in lijn met de wensen van burgers;
- initiatieven vanuit burgers optimaal faciliteren, onder andere door inzet van buurt- en dorpsondersteuners;
- opkomen voor de kwetsbaren door op plaatsen waar het eigenaarschap niet tot stand komt, de helpende hand en ondersteuning te bieden aan burgerinitiatieven;
- aansluitend op plannen van lokale gemeenschappen investeren in voorzorg;
- actief contact onderhouden met burgerraden en inspelen op hun wensen;
- een heldere visie formuleren op zorg inclusief het streven naar een gezonde leefomgeving en het bevorderen van welzijn en welbevinden;
- een vangnet bieden voor mensen die het niet zelf of met hun omgeving redden.

Van de politiek en landelijke overheid verwachten wij dat zij:

- vertrouwen geven aan welwillende, initiatiefrijke en actieve burgers, zorgorganisaties en samenwerkingsverbanden, en aanvaarden dat er lokale verschillen ontstaan tussen buurten;
- regelen dat de wet- en regelgeving zo wordt aangepast dat de zeggenschap bij burgers komt te liggen en dat de burgers daarbij ook bij gefaciliteerd worden;
- geldstromen zo verleggen dat zij initiatieven vanuit burgers duurzaam faciliteren;
- continuïteit bieden in financiering en regelgeving;
- regelgeving zo aanpassen dat burgers de ruimte krijgen om hun eigen leven te organiseren;
- werken aantrekkelijker maken, ook na je pensioen;
- marktwerking in zorg en welzijn inperken en daarvoor in de plaats de samenwerking tussen burgers en organisaties en organisaties onderling stimuleren en faciliteren;
- financieringsstromen ontschotten; • administratieve lasten en bureaucratie terugdringen;
- het spanningsveld opheffen tussen de oproep om meer betaald werk te doen en het toenemende beroep op vrijwilligers en mantelzorgers.